

Erg gemakkelijk krijgt hij het niet. Wanneer het gevaar dreigt, laten velen hem in den steek; zijn hart gaat uit naar een mooi vrijzinnig meisje; zijn moeder, die hem alles is, tracht hem over te halen tot een compromis — en toch kiest hij, tegen vleesch en wereld in, vóór de breuk, die ook den band tusschen hem en zijn liefde verbreekt.

Heel sober, maar toch boeiend en met stijgende spanning vertelt de schrijfster over den hartstochtelijken strijd daar in het verre, mooie Normandië. Het is zeer verblijdend, dat ook zulke romans nog in Frankrijk geschreven worden, nu. En het is goed gezien, dezen roman te laten vertalen in het Nederlandsch. Dit is niet onze slechtste import. Een boek behoort aan den schrijver, maar de uitgever heeft er ook zijn aandeel aan. En deze heeft gezorgd voor een keurige uitgave, in alle opzichten af. De band en stofomslag, naar ontwerp van den bekenden Henk Krijger, zijn smaakvol.

Een boek, dat men in alle opzichten kan aanbevelen. Gron. H. S.

GEZINSLEVEN

Aangaande mij en mijn huis

„Ik heb hem van den Heere gebeden”.

Schandelijk was het zooals Peninna, door God rijklijk met kinderen gezegend, zich gedroeg jegens Hanna, de kinderlooze; schandelijk en goddeloos. Want zoo goed als zij het kon weten, en het ook wist, dat haar kinderen een godsgeschenk waren, wist ze ook, dat het de Heere was, die aan Hanna kinderen onthield. Voor Peninna was er geen enkele reden, waarom zij zich boven haar mede-vrouw kon verheffen, en uit de hoogte op haar zou mogen neerzien; nog minder om haar te tergen en haar te vergrinnen.

Toch deed zij het; niet één keer, maar gedurig. En hoe meer pijn zij daarmee Hanna deed, hoe meer zij genoot.

En Hanna? Wij lezen niet, dat zij zich verdedigde tegen de vernederende woorden en tergende houding, die haar wonden tot in het diepst van haar ziel; zelfs niet, dat ze haar man vroegde, aan deze terging een eind te maken, en haar te beschermen tegen haar tegenpartijde. Het zou voor Elkana ook zoo moeilijk geweest zijn: want beide waren zijn vrouw; Peninna even goed als Hanna.

Maar Hanna was een vrome vrouw; die wandelde met God; die alles, wat haar wedervoer, ontving uit de hand des Heeren; die wel met de menschen te maken had; met haar man, met Peninna, met den hogepriester Eli — natuurlijk wel; maar als het er op aan kwam toch alleen met den Heere; dat was voor haar „het hoogste kantoor”, of, in bijbeltaal, Hij was haar toevlucht.

Daarom wendt ze zich tot Hem!

Haar hart zit boordevol, tot berstens toe; en daarom weenende weent zij; bitterlijk bedroefd; bezwaard van geest; de gedachten vernienigvuldigen zich in haar vanwege haar vele verdriet; als een gewond dier, dat hittiglijk door de jagers wordt vervolgd, die het op de hiel en zittende, en dat overal zich den uitweg ziet afgesneden — vlucht zij tot den Heere, den Eenigen, Die haar kan helpen. Die haar verstaat; Die recht richt en zich ontfert over de ellendigen.

Daarom bidt ze tot den Heere; en ze blijft biddende; zij stort haar ziel uit voor Zijn aangezicht en spreekt met Hem uit de veelheid harer gedachten en van haar verdriet.

Zij worstelt in haar gebed met Hem en laat Hem niet los. Als een Jacob bij Pniël. En zij beloofde een gelofte. In haar geloof grijpt zij den Heere der heirscharen aan. Zij zet alles op alles.

De hogepriester Eli, die haar gadeslaat, weet niet, wat hij aan haar heeft. Zooiets heeft hij in zijn lange hogepriesterlijke ambtsbediening nog niet meegemaakt. En zij houdt maar niet op. Wel bewegen zich haar lippen, maar geen woorden hoort hij. „Wat mag toch dit zijn?” vraagt hij zich af; „zeker is zij dronken!” Dat kwam wel vaker voor. En hij roept haar tot de orde. Maar dan merkt hij zijn vergissing.

En dat is meteen het einde van haar gebed.

Nog hetzelfde oogenblik geeft de Heere op haar smeecken, door den dienst van denzelfden hogepriester, haar het antwoord: „Ga heen in vrede; en de God Israëls zal uwe bede geven, die gij van Hem gebeden hebt”.

Dat is haar genoeg, haar, de geloovige bidster. Zij twijfelt niet; zij vraagt niet — zij gelooft alleen; en gaat haars wegs.

Zij eet weer, haar aangezicht staat niet meer droevig — als hadde ze reeds haar zoon ontvangen!

Maar dan na verloop van dagen gaat de toezegging over in vervulling; en haart zij haar eerstgeboren zoon en noemt hem: „Ik heb hem van den Heere gebeden!” „Samuel”.

Zeker, het is een kreet van blijdschap, zooals elke moeder die slaakt, bij de geboorte van haar kind; en zij vergeet de doorgestane smarten, omdat een mensch ter wereld geboren is.

Tenminste zoo moet het zijn. Ons geslacht echter is zoo diep weggezonden, dat er ouders zijn, die met een wrang opstandig gemoed de geboorte van hun kind tegemoet zien, het met tegenzin ontvangen als een te zware last, en zich tenslotte maar in hun lot schikken.

„Als er nu maar niet meer komen!” Nog afgezien van de gevallen, waarin de toekomstige ouders heimelijk een aanslag ondernemen op de nog ongeboren vrucht. „Deze dingen zijn den Heere een gruwel!”

Hoe anders de blijde jubel van Hanna: „Ik heb hem van den Heere gebeden!” En niet alleen van Hanna, maar van al de geloovige moeders.

Maar ook de roemtaal der dankbaarheid. Hanna weet en erkent, door deze naamgeving, dat het de Heere is, die haar dit kind als een rijk geschenk in de armen legt; een echt godsgeschenk; waarop ze geen aanspraak kon maken; enkel genade, een verbeurde gunst.

En toch in zekeren zin een overwinningskreet: „Ik heb hem van den Heere gebeden!” Zij herinnert zich

Kerk eer dan „Vakorganisatie”

Amice.

Je hebt nog al eens last van interpellanten, die je vragen, of nu alles kapot moet? Ook op sociaal terrein? Ik denk hier aan de les van „Thyatire”.

Tusschen onze tegenwoordige „vakorganisaties”, onze „vakbonden”, onze „bedrijfschappen”, de amerikaansche „unions”, enerzijds, en de „gilden” in Klein Azië ten tijde van de teboekstelling der Openbaring van Johannes anderzijds, ligt op meer dan één punt een aanmerkelijk verschil; en het zou wel dwaas zijn, dat verschil uit het oog te verliezen.

Het zou evenwel niet minder dwaas, en tevens doodsgevaarlijk zijn, de punten van overeenkomst te verwaarloosen. Vooral dat ééne punt, waar het al meer op aan gaat komen: de gelijkshakeling.

Het begint allemaal meestal zoo doodonschuldig: lieden van hetzelfde vak, of beroep, of ambacht, kruipen naar elkaar toe, vragen elkaar om raad, maken samen afspraken inzake prijzen, werkmethode, noodzakelijke verbeteringen, en wat dies meer zij. Aanvankelijk organiseren ze zich louter en alleen om beroepsbelangen, en onder aspect van de beroeps-techniek, en de „beroeps-eer”. Men moet maar eens naar vroeger tijd terug, om te weten, wat dat is: de „eër” van een beroep. Meestal kunnen daar, waar beroeps- of vak-, of bedrijfstechische kwesties de overvloedige aanleiding zijn geweest voor het vormen eener vaktechnische congregatie, de „sociale discrepantie” tusschen „patroon”, „arbeider”, of, deftiger gezegd: „werkgever”, „werknemer” geenerlei bezwaar opleveren tegen aller samenwerking in het „gilde”. Men moet naar de middeleeuwen terug, om te weten wat dat voor móóds wezen kan: een gilde. Die vereende arbeidslust, en die collectieve vreugde van meesters en gezellen met-en-om-en-naast-elkaar, wanneer een mooi werkstuk afgeleverd is: een wenteltrap, een sonoor kerkorgel!

Zoolang alles goed gaat, mankt men zich dan ook om het principe van de organisatie geen kopzorgen.

Maar later, — later komen de andere verdeelingsprincipes in discussie; indien een groepsbelang (van het vak, het ambacht) principe van classificatie wezen kan, waarom zou dan de sociale positie van een groep binnen de vakgroep het niet óók kunnen wezen?

Daar heb je het dan ineens: werknemersorganisatie contra werkgevers-organisatie. Waaróm ook niet? Belangen zijn toch al eerder aanvaard als principe van indeeling? En nu behoort er maar één stap verder gedaan te worden, en de heele zaak wordt als vrije en onafhankelijke „opgerold”, zoodra n.l. de staatsmacht verklaart: het leven is totalitair, en het belang van allen gaat voor dat van den enkeling, de staat gaat vóór alle ding, de staat maakt dat het onderscheid tusschen werkgevers en werknemers verdwijnt, omdat allen moeten werken voor den staat, d.i. voor de gemeenschap, en alle vakspecialisten werken in en voor en door het groot geheel, dan hebt ge zóó maar de gelijkshakeling. Politiek is de inzet; maar politiek heet religie, religieus is dus de opzet en de inzet ook. Men is uitgepraat en gelijkgerangerd, eer men het weet. En wie verzet zich nog? Het is toch altijd beter, gelijkgeschakeld dan uitgeschakeld te worden? Wie nog spelbreker mocht willen wezen, zal trouwens gauw genoeg ervaren, dat de totalitaire staat ook veel verstand heeft van de uitschakeling van den onwillige: de spelbreker is immers religieus spelbreker? De staat belichaamt de Idee, die Goddelijk is; wie hem weerstreft, die weerstreft de macht, die niet zoozeer „van God”, als wel zelf, en in-zich-zelf goddelijk is.

En amice, hier raken we het punt-van-overeenkomst tusschen toen en nu: de gelijkshakeling is een oude droom, die heusch niet dateert van Adolf Hitler en zijn „totalen staat”. Van gelijkshakeling hadden ook de Romeinen al verstand; en voor het religieus verklaren van den staat hadden ze ook alle motieven en argumenten bij de hand. Men wist in Rome reeds, wat de betekenis was van het woord „soma”, „corpus”, „lichaam”. Dat woord kon ook aanduiding worden van een „corporatie”, ook wel een „professionele corporatie”, ook wel als juridische eenheid. Ook menschen, die niets te vertellen hadden, konden toch een „corpus” of „corporatie” vormen.

En, amice, nu zou ik je dit willen vertellen: We stuiten hier op een terminologie, die dateert uit den tijd, waarin de Apocalypse is geschreven. Het treft ons, dat het principe van corporatievorming niet allereerst werd gevonden in gelijkheid van „stand” (slaven en vrijgelatenen konden b.v. samen één corpus vormen), doch primair geacht werd te liggen in arbeids- of vakbelang. Men kende dus een „lichaam” van sociale structuur: een soort van vakorganisatie.

En dit werd ingeschakeld in het „lichaam” van den staat, die ook weer zelf het „lichaam” van den heidensche religieus staat wilde zijn. Neem b.v. Thyatire, de stad, waarin Christus één van de gemeenten had, waaraan Hij een brief laat schrijven door Johannes. In die stad waren „vakverenigingen of gilden” (ze heetten: synergisten of symbloosisten), gevormd door bakkers, ververs, leerlooiers, kleermakers, pottenbakkers, wolkamers, linnenwerkers, metaalbewerkers, e.a. Precies, zooals we bij andere schrijvers hooren spreken van „lichamen”, cor-

poraties, van „dragers”, roeiers etc. Deze gilden nu werden ingeschakeld in het „religieuze” leven van het hieldendom. De afgoden waren vaak schutspatroon; op de tempelfeesten werden de besturen van de gilden verwacht als deelnemers, en op de feesten van de gilden, omgekeerd, werden de tempelautoriteiten verwacht als deelnemers, en leiders, op hun beurt. Offermaaltijden werden op geregelde tijden aangericht: den eenen keer was een tempel-, den anderen keer een gilde-feest de directe aanleiding ertoe; en dan kwam de vraag naar voren: mag een christen daaraan meedoen? Bij het gilde zijn, bij de vakorganisatie aangesloten zijn, om de belangen van het vak te behartigen, dat ging. Maar als het gilde zich officieel liet met heidensche religieuze praktijken, hoe moest het dan?

Zoo kwam, amice, er de tegenstelling tusschen tweeërlei „soma”, tweeërlei „corpus” of „lichaam” zich opdringen: aan den éénen kant het corpus van het gilde, aan den anderen kant het corpus van de kerk, het lichaam van Christus, de organisatie, die door Christus gesticht was. Hem als hoofd erkende, en den naam van „kerk” droeg. Elke plaatselijke kerk was immers een soma, een lichaam van Christus (1 Cor. 12:27).

En daarmee was de brandende vraag gesteld: wat gaat vóór: de vakorganisatie vóór de kerk, of de kerk vóór de vakorganisatie? Welk „lichaam” heeft het eerste recht op zijn „leden”? het corpus sociale, of het corpus christianum, beter gezegd: het corpus Christi? Het lichaam van Christus, of een ander „lichaam”, een andere corporatie?

Er was over deze kwestie veel verschil van meening onder de toenmalige christenen. Het feit, dat er een libertinistische secte, de groep der Nicolaïeten was, gaf aan het debat een ongekende scherpte, en, waar de Nicolaïeten overal zich indrongen, daar gaf hun revolutie aan dit strijdpunt ook overal een bijzondere actualiteit. Men stelde van den kant n.l. de zaak zóó: de eene christen moet den ander vrijlaten in zulke dingen. Argument was: dit zijn zaken, die men moet rekenen tot de z.g. „adiaphora”.

En nu stonden, amice, ook de christenen van Thyatire voor de vraag: wat mag en wat mag niet? Tweeërlei houding openbaarde zich; het komt trouwens in zulke kwesties altijd niet op een of andere incidenteele beslissing aan (die uit onderscheiden motieven kan geboren zijn), doch op de algemeene levenshouding.

Die tweeërlei houding was trouwens allang een moeilijkheid voor de religieuze gemeenschap. De ééne groep zei: gunt elkaar de ruimte. De andere: met genoegen, maar gunt eerst aan Christus de ruimte — Hij is meer dan wij en Hem niet-belijden is al de wortelzone.

Deze laatste gemeentelieden waren heusch geen „extremisten”, die met een eigenzinnige, overspannen nieuwe theorie de anderen lastig vielen. Over de publieke consumptie van „eidoolothuta”, het aan de afgoden geofferde, was allang vonnis gestreken. Eerst hadden de heidensche „goden” hun deel ervan gehad, en zouden nu christenen daarna ervan gaan smullen? Was dat geen eten met de goden-der-heidenen? Reeds de Joden hadden ervan gegruwd, de Makkabeërs hadden ertegen getoond, en de christenen, die vandaag bezwaar ertegen hadden, konden zich dus beroepen op oude papieren: het apostelconvent had de oude lijn doorgetrokken, toen het gebod, zich daarvan verre te houden (Hand. 15:29; vgl. 21:25; 1 Cor. 5:1, 4, 7; 10:19, 28 (text rec.); vgl. Op. 2:14, 20).

En, amice, wat deed Christus nu? Christus heeft in Thyatire rechtstreeks ingegrepen. Hij wist wel, dat de „rekkelijken” tegen de „preciezen” aanvoerden: als ge in kwesties van de vakorganisatie u zoo sterk laat binden door de uitspraken van Handelingen 15 (het apostelconvent: geen afgodenoffervleesch eten, geen hoerij, etc.), wel, waar is het eind dan van de „bindingen”? Hij antwoordde, blijkbaar in terugslag op zulke redeneringen: men verwijt u van Nikolaïetenzijde, dat ge telkens weer nieuwe lasten zult te dragen krijgen, als ge de kerk laat gaan vóór de vakorganisatie. De kerk in kwaliteit van lichaam van Christus, en predikster van de eeuwige waarheid. Maar die dreiging met al-maar-nieuwe-binding, binding-zonder-eind, dat dreigement met gebod-op-gebod-regel-op-regel (vgl. Jes. 28), dat is imaginair, denkbeeldig. Ik leg u geen nieuwe last op, boven de lasten die ge al hebt. Maar den last, dien ge hebt, kleem u daaraan vast. Houdt, d.w.z., houdt met sterke inspanning vast, wat ge hebt, den last dien ge hebt. Doet dat totdat Ik kom. Haat ook den rok, die van het vleesch besmet is. Blijf bij de bepalingen van de vergadering van Hand. 15, want daar hebt ge werk genoeg aan.

En als dus een vakorganisatie, een vakbond, een „union”, een sociale corporatie, onder beroep op sociale en economische belangen u wil gelijkshakelen, onder afkondiging van een intra-organisatorische ethiek, die los zou staan van de christelijke, past dan op. De antithese loopt dwars door al zulke organisaties heen. En die antithese, die is geen uitvinding van de menschen, de extremisten, maar ze is „gezet” door God (Gen. 3:15); laat dus de kerk, niet omdat ze kerk is, maar omdat ze Gods Woord zich zag toevertrouwd worden, gaan vóór de organisatie, opdat het Woord Gods zijn loop hebbe.

En zoo niet, Izebel is een waarschuwend voorbeeld: ze is de drijfster, de ziel, geworden van een bewust syncretistische Gods voo-

honden”
Christus: heeft er
den, die
haar lam
De les
bonden e
van God,
huis uitg
geen pla
verworpe
heeft, ni
basileia,
van het v
naar een
prachtig
Denk i
Geen r
Want i
Met ha

Gronit
Amice
Prof.
religie t
het men
dat er a
een toel
van hun
reld tro
om alle
de verg
Wat i
Grieksch
Om w
spreken,
„wendin
aan Lav
„Unchri
christen.
Maar
„biv”, di
lijdt, ve
sterker h
Wie g
niet te
Het s
veler pr
„Maasbo
voor het
der slag
Waar
ten aan
lij d, nu
Ik wil
tigen op
Allere
staat of
van God
Welke
tendoms
werkelijk
Maar
humanis
nisme. I
falen is
maar e
modern
menigvu
De ha
mensch
dat, h
„ideolog
de hum
die van
De A
heeft in
Religion
te spreke
schijnen,
tekenia
den goec
zijn best
zijn lot
deze we
al zijn
de verv
En hi
„The A
geschied
de were
king van
de onwe
der hart
Daar i
baart in
liberals
christell
van hun

Silo, waarvan zij den Heere liefet, al maar e, niet op iets jner deugden. Zijn almacht, w. Zijn recht; den zege op

len Heere gegene! Door

varen!"

HUISMAN.

OOT, No. 38

ijden nu wer-
en het heiden-
; op de tem-
verwacht als
n, omgekeerd,
leemmers, en
i op geregide
tempel-, den
leiding ertoe;
een christen
akorganisatie
ak te beharti-
leel inliet met
het dan?
chen tweeërl
ch opdringen;
ilde, aan den
lichaam van
gesticht was,
„kerk“ droeg,
sooma, een

eld; wat gaat
kerk voor de
eerste recht
corpus chris-
Het lichaam
i andere cor-

van meening
i er een liber-
was, gaf aan
de Nicolaïeten
aan dit strijd-
en stelde van
ten moet den
was; dit zijn
adiaphora".

van Thyatire
17 Tweeërl
ens in zulke
nteele bestis-
kan geboren

ag een moel-
e éne groep
iet genoegen.
- Hij is meer
zonde.

geen „extre-
nunen nieuwe
publieke con-
odon geoffe-
en de heiden-
den nu chris-
at geen eten
hadden ervan
toorn, en de
dden, konden
postelconvent
gebood, zich
vgl. 21:25;
p. 2:14, 201.

gegrepen. Hij
ecleren" aan-
natie u zoo
andelingen 15
h eten, geen
van de „bin-
slag op zulke
stijfheid, dat
a krijgen, als
t. De kerk in
kster van de
maar-nieuwe-
met gebod-
is imaginair,
op, boven de
e hebt, kleen
kerke inspan-
ibt. Doet dat
i het vleesch
gadering van
aan.

akbond, een
p op sociale
elen, onder
thiek, die los
De antithese
En die anti-
en, de extre-
3:15); laat
adat ze Gods
an vóór de
hebbe.

voorbeeld; ze
wust syncre-

tistische politiek; maar ze is dan ook naar een oordeel Gods voor de honden geworpen, omdat ze zelf met „de honden“ heeft gepactueerd. „Zie ik werp haar te bed“, zegt Christus: haar leven is toch geen waken geweest; ze heeft er nooit aan gedacht te gaan staan onder de maagden, die op den Brudegom wachten, laat staan, dat ze haar lampen zou hebben gevuld met olie.

De les van Thyatire blijft: dat elke maxime van vakbonden en unions moet worden getoetst aan het Woord van God, de federale wet, die geldt voor de het diensthuis uitgeleiden. Strijdt ze daartegen, of laat ze daarvoor geen plaats, geen „ruimte“ over, dan moet ze worden verworpen. Waar de kerk niet meer het eerste woord heeft, niet qua kerk, maar qua sleutelbewaarder van de basileia, van het koninkrijk der hemelen, en verkondigster van het Woord, daar ontbreekt de profetie; en daar wordt, naar een woord uit de Spreuken, het volk, ook het prachtig georganiseerde volk, „ontbloet“.

Denk er maar eens over na, amice.

Geen nieuwe „bindingen“.

Want aan de bestaande heb je de handen al vol.

Met hartelijken groet, je

ADOLPHUS VENATOR.

GRONINGER Brieven

Groninger brieven.

Amice frater,

Prof. Pos heeft in een artikel in „Wending“: „De religie en de hedendaagsche wereld“, gewaagd van het menigvuldig falen van het Christendom. Hij meent, dat er alleen voor dat Christendom of voor de religie een toekomst is, als deze voortgaat met het proces van humanisering, de „ideeën van een boven de wereld tronend God“ en van een hiernamaals prijsgeeft, om alle krachten samen te trekken op de leiding en de vergeestelijking van het aardse leven.

Wat zeggen wij, dat dit „Christendom“ volkomen Grieksch-heidensch is geworden.

Om welke reden men dan nog van Christendom zou spreken, is niet zeer duidelijk. Goeths, die zulk een „wending“ voor zichzelf had aanvaard, schreef eens aan Lavater: ik ben zeker geen antichristen, noch een „Unchrist“, doch zeer gewis een gedecideerde niet-christen.

Maar er zijn mensen, als indertijd prof. Opzoomer bijv., die, hoewel hij alles wat de christelijke kerk belijdt, verwierp, er toch op stond, dat Groen van Prinsterer hem een christen zou noemen en achten.

Wie geeft U het recht, zoo zei hij tegen Groen, zulks niet te doen?

Het staat met veel christendom precies als met veler protestantisme. Het was een roomsch blad, de „Maasbode“, dat eens opmerkte: wij zijn niet bevreesd voor het protestantisme van Groen. Het valt wel zonder slag of stoot van onzen kant.

Waarop Groen antwoordde: „ik beaam dit; d.w.z. ten aanzien niet van het protestantisme, dat ik be-lijdt, maar dat ik bestrijdt“.

Ik wil echter thans voornamelijk de aandacht vestigen op dat „menigvuldig falen“ van het christendom.

Allereerst valt op te merken, dat het christendom staat of valt met de volle aanvaarding van het Woord van God. Dat is met de ware christelijke kerk.

Welke reden is er nu, om het falen van een christendom, dat dit Woord verwerpt, te verwijten aan het werkelijke christendom?

Maar in de tweede plaats: daar was sprake van een humanisering van het christendom, dus van 't humanisme. Hoe men dan durft te gewagen van een niet falen is heel wonderlijk, gezien niet alleen de feiten, maar evenzeer den stand der wijsheid van den zgn. modernen mensch. Als ergens sprake kan zijn van een menigvuldig falen, dan is het hier.

De heer Oud heeft gezegd: wij erkennen nu, dat de mensch niet goed is. Maar het is moeilijk te loochenen, dat, hoezeer naar iemand heeft opgemerkt, alle „ideologieën thans in een staat van crisis“ verkeeren, de humanist van dezen dag nog altijd dezelfde is als die van de achttiende en negentiende eeuw.

De Amerikaansch-Duitsche geleerde Erich Frank heeft in zijn werk „Philosophical Understanding and Religion“, in 1945 verschenen, geschreven: van God te spreken mag voor een wijsgeer in dezen tijd gewaagd schijnen, omdat dit woord voor de meesten zijn betekenis heeft verloren. Het behoort niet meer tot den goeden toon. En verder: de moderne mensch ziet zijn bestemming in deze wereld; hij heeft besloten zijn lot in de eigen handen te nemen. Hij gelooft in deze wereld, in den mensch, in de ontwikkeling van al zijn natuurlijke en redelijke krachten, kortom in de vervolmaking der cultuur.

En hij verwijst naar een Amerikaansch werk over „The American Spirit“, waarin gezegd wordt, dat de geschiedenis is een kamp van menselijke wezens in de wereld, voor de individuele en sociale vervolmaking van het goede, het ware, het schoone, tegenover de onwetendheid, de hardheid der natuur, de krachten der barbaarsheid in individu en samenleving.

Daar is in het humanisme, zooals dit zich ook openbaart in de idealen van socialisten en communisten en liberalen en ook wel zich noemende christenen, die een christelijken vrede mogelijk achten in samenwerking van humanisme, democratie, en christendom, na de

idealien der Fransche revolutie al heel weinig veranderd.

Men kan alleen zeggen, dat die idealen of ideologieën thans „religieus“ gekleurd zijn. Wat in 1789 niet het geval was.

Ik noem nu een treffend voorbeeld. Dat van den in velerlei opzicht nobelen wijze der achttiende eeuw: Condorcet. Een man die mede het Fransche volk in de revolutie stortte.

Hij leerde, dat de mensch in wezen goed is, en dat de natuur waarheid, geluk en deugd-samenmede in in onverbreekelijken band.

Het oogenblik zal komen, dat de zon in haar loop slechts vrije natien zal beschijnen, die geen anderen heer erkennen dan de rede; onder welke tyrannen en slaven, priesters en hun domme volgers niet meer zullen bestaan dan, ja, alleen in de geschiedenis en op het toneel.

Een goede halve eeuw later zou Victor Hugo hetzelfde profeteeren in een groot internationaal vredescongres.

Deze Concordet geloofde zec: vast in deze ideologie, gegrond op het bijliden: de mensch is goed.

Dat hij het meende, blijkt ook hieruit, dat hij zulke woorden nog neerschreef, toen hij als gironidijn door de jacobijnen tot vijand van den nieuwen staat van louter geluk, den staat der revolutie dien hij zelf had geprofeteerd, werd verklaard, en, voor zijn leven vluchtend, een toevlucht vond in de woning van een Madame Vernet.

Vreemde, dat deze goede vrouw tengevolge van deze gastvrijheid zou worden vervolgd, verliet hij in een zekeren nacht haar huis en ging zwerven buiten Parijs. Hij klopte om een schuilplaats aan bij een

DEUTERONOMIUM 32:30-36.

(Statenvertaling)

Hoe zou een eenige er duizend jagen,
hoe zouden twee van hen tienduizend slaan,
zoo niet de HEER hun schande hen liet dragen,
hun Rots hen niet verkocht had en verdaan.
Zelfs onze vijand moet dien Rotssteen duchten,
het is voor 't recht van Iarel's God hem bange.
Uit Sodom en Gomorra zijn hun vruchten,
hun wijn is gif en wreed venijn van slangen.

Zal Ik het in mijn schatten niet bewaren?
Zijn Mij de wraak en de vergelding niet,
die dag van vrees, die hun 't verderf zal baren?
Ziet, haastig komt het kwaad, dat hun geschiedt.
Want recht doen zal de HEERE, de Getrouwe¹⁾
zijn volk, dat Hij zich eenmaal heeft verkoren²⁾
en van zijn knechten zal het Hem berouwen,
waar Hij zal zien, dat 'alle kracht verloren.

A. v. B.

Melodie: Beza, Les saints cantiques 1595.

¹⁾ Jes. 49:7.

²⁾ Jes. 65:9.

vriend, die echter voor hem de deur sloot, daarna verborg hij zich een drietal dagen in de steengroeven van Clamart.

Carlyle vertelt, dat hij op een regenachtigen Meimorgen in 1794 — het was 7 April — met gescheurde kleeren, bloedende voeten, en hongerigen blik in een kleine herberg toevlucht zocht. Hij bestelde een ommelette. Hoeveel eieren?, zei de waard. Een dozijn was het antwoord. Toen zei de waard: wat is uw beroep? Het antwoord was: timmerman. De waard merkte toen op: timmerlieden hebben geen handen als de uwe en vragen niet om twaalf eieren voor een ommelette. En hij gaf hem aan bij de revolutionaire politie. De revolutionarissen bonden hem, stielen hem op den weg naar de gevangenis. Hij bezwijnde onderweg, waarna een medelijdende boer hem op zijn paard zette. Hij werd in een koude, vochtige cel geworpen. Den volgende morgen vond men hem dood op de vloer. De oorzaak was niet duidelijk. Men dacht wel, dat hij vergif had ingenomen. Revolutionaire wijzen droegen dat in die dagen van geluk, die zij hadden bevorderd, bij zich. Hetzelfde vernamen wij van leiders der nationaal-socialisten, Göring en Himmler.

Men kan er uit zien, hoeveel vertrouwen zij hebben in hun eigen droomen als de werkelijkheid een weinig zichtbaar wordt.

Als wij nu letten op het eind der Fransche revolutie, kan het dan, ondanks allen roem, dien men daarna had voor de „beginnselen“ anders dan van een falen te spreken? Deze revolutie bracht juist het omgekeerde van hetgeen werd geprofeteerd. En zoo blijft het met alle valsche profetie.

Dit nu hebben latere wijzen, die vasthielden aan de grootheden van den mensch en zijn macht, ook niet ontkend. Het kon ook niet.

Wij weten, dat men zei: de beginnselen zijn goed, maar de menschen, die ze toepasten, waren misdadig. Maar daarmee verviel toch het fundament voor de leer van den „goeden mensch“.

Groote geleerden als Wundt en Hegel en zelfs de marxist Engels, begrepen, dat men hiermede niet kon volstaan. De felle tegenspraak tusschen belofte en werkelijke vrucht was ook te groot om er met een franschen slag langs heen te gaan.

Het is, zoo zegt Erich Frank, een welbekend feit dat in de geschiedenis de resultaten van onze gewilde handelingen uitgaan buiten de grenzen van het door ons gewilde doel en zoo 'n innerlijke logica der dingen openbaren, die den wil des menschen overstemt.

De leiders der Fransche revolutie wilden een vrije constitutie voor hun volk en een vereeniging van vrije volken. Daar kwam een militaire dictatuur over Europa.

Deze divergentie tusschen doel en resultaat heeft de wijsgeer Wundt heel geleerd gekenschetst als: „die Heterogonie der Endzwecke“. En Hegel sprak van: „die List der Vernunft“. Ja zelfs Engels, de vriend en medewerker van Marx, erkent, dat, in weerwil van de goede bedoelingen, aan het oppervlak van het leven het toeval schijnt te heerschen. Het gaat met het menscheijk handelen als in de bewusteloze natuur. De mensch kent het doel, maar het resultaat van zijn handelen is niet gewild. Hij komt voor gansch andere gevolgen te staan.

Daar moet dus, zegt hij, nu wij aan het oppervlak van het leven het toeval zijn spel zien drijven, een verborgen wet zijn, die alles wezenlijk regeert.

En nu komt het er op aan, dat wij die wet vinden.

Wij zien hier, dat de humanist der vorige eeuw niet verder is gekomen dan de oude heidenen. De Grieken, dus zegt Erich Frank, en hij citeert dan Aristoteles, zeiden: het geluk moet steeds aan onze handelingen verbonden zijn. Het Grieksche woord voor geluk, zegt hij, Tyche, d.i. de macht van het noodlot, wijst op datgene, wat den loop der historie beheerscht.

De Romeinsche historicus Polybius verklaart: Tycho heeft zeker alle aangelegenheden der wereld bestuurd.

En dan wijst hij nog op een geestigheid van Pascal, die opmerkt hoezeer de loop der historie van toevalligheden afhangt. Pascal vertelt dan van de neus van Cleopatra: was zij een weinig korter geweest, de gansche loop der wereldhistorie zou een andere zijn geweest.

De moderne wijzen zijn weinig verder.

Ik denk nu aan den wijsgeer Vloemans, die in een van zijn jongste werken verklaart, dat naast het redelijke het onredelijke in de geschiedenis werkt. Het schrijft het woord „Toeval“ met een hoofdletter.

En hij durft zoo ook te hopen op een „wonder“, hoezeer hij vreesd voor de toekomst. Hij meent, dat de menscheid nog slechts in haar kinderschoenen staat. En op dat door hem geconstateerde feit vestigt hij zijn hoop, hoezeer hij zich niet kan loomaken van de vrees dat deze „baby“ wel eens in de wieg kon worden gesmoord.

Zoo wankelen de zekerheden van onzen dag.

En Frank noemt ten bewijze daarvan een artikel verschenen in het bekende tijdschrift: „Nineteenth Century and after“ van de hand van F. A. Volgt. Deze schreef — 1943 — met den eersten wereldoorlog begon de algemeene kamp tusschen wereldlijke religies of ideologieën. Men zou ook kunnen zeggen „demonologie“. De tweede wereldoorlog brengt dezen kamp ten einde. Deze krijgen zijn het bewijs van de geestelijke crisis van den modernen mensch, zijn rusteloosheid en zijn vertwijfeling. En nu zoekt hij weer uitkomst in nationaal-socialisme en socialisme of communisme.

Er is weinig uitricht op een terugkeer tot het Christelijk geloof. Maar dit is ook zeker, dat de genoemde wereldsche religies, de ideologieën, hun invloed op de geesten en harten der menschen zullen verliezen.

Wat dit laatste betreft kan gezegd: het is nog niet zoover. Want vlak na den tweeden wereldoorlog met zijn ontzettende ellende stonden de humanisten weer op en de socialistischen spraken weer hun trotsche woord. Terwijl zij allen beven van angst voor de wezenlijke consequentie van hun ideologie, hun moderne religie.

En — dit is wel het droevigst verschijnsel, dat zich nog noemde calvinisten mee gaan wandelen op dezen door Groen van Prinsterer voor deze eeuw voorspelden weg; met allerlei luchtspiegeling voor oogen al nader naar den afgrond.

Met hartelijke groeten en heilbiede uw toegenegen

MARNIX.

PERSSCHOUW

„GEEN PLAATS DES BEROUWS“.

In aansluiting aan hetgeen we in ons blad hebben overgenomen uit „Cornu“ meldt één onzer lezers ons:

Naar aanleiding van Uw artikel „Geen plaats des berouws“ onder „Persschouw“ in De Reformatie van 31 Maart 1951, vestig ik er Uw aandacht op dat ook een Fransche bijbelvertaling, die van J. F. Ostervald, Paris, Rue de Clichy 58, 1920, de vertaling heeft welke br. D. Holwerda aangeeft, n.l.: „car il ne put trouver le moyen de le faire changer de résolution, quoiqu'il le demandât avec larmes“.

Tot zoover onze vriendelijke lezer, dien we hartelijk danken.

K. S.